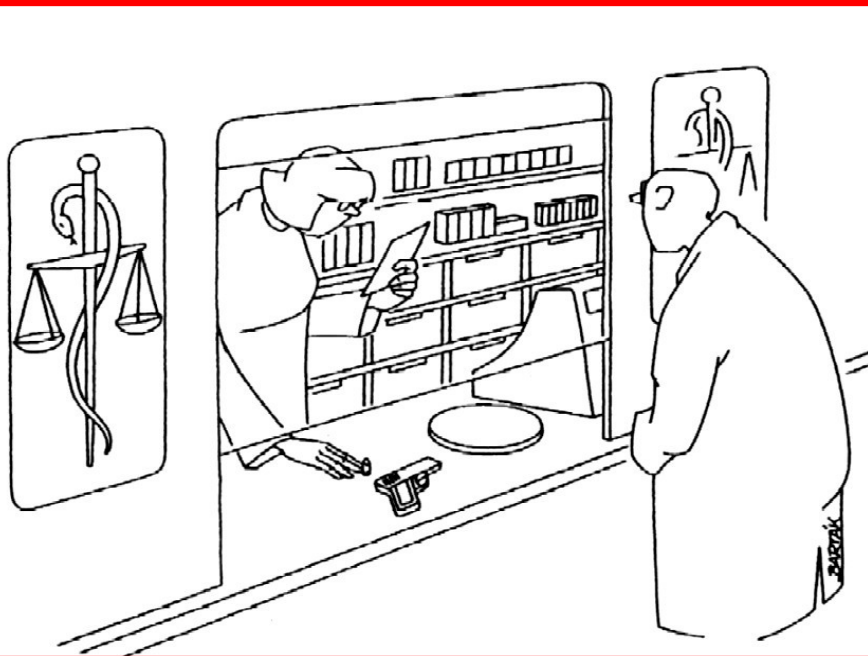

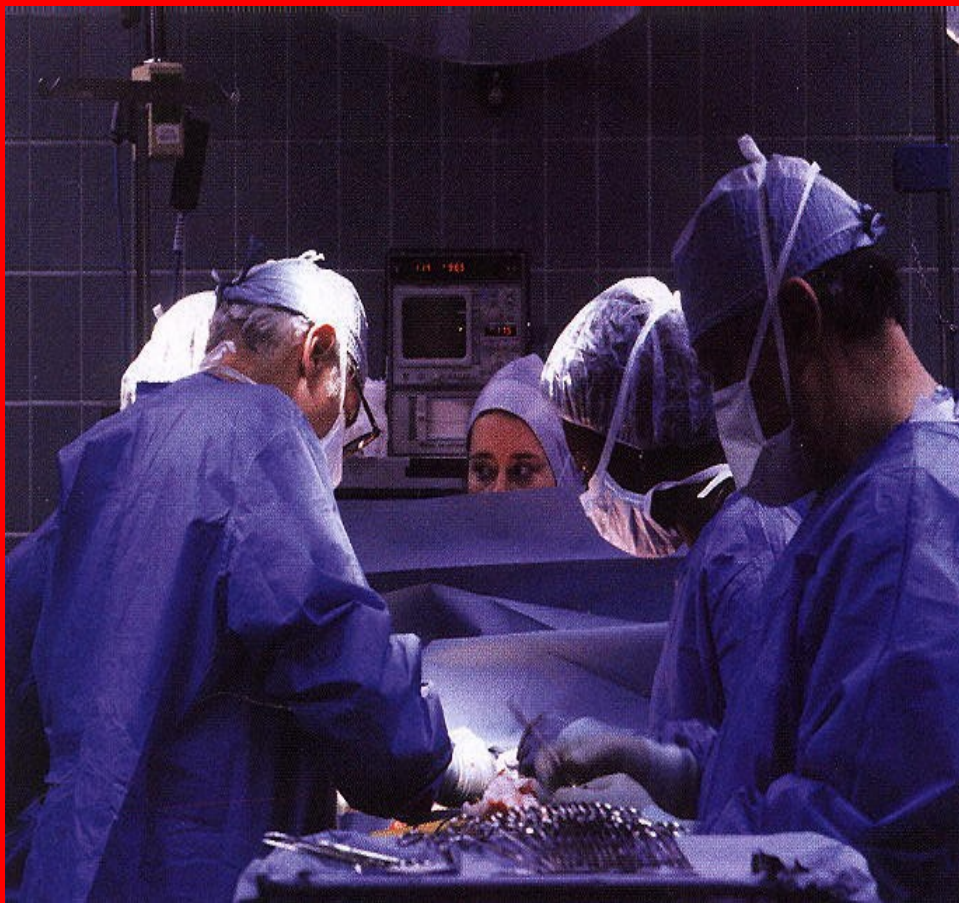
Úvod do problematiky perioperační a pooperační analgézie

Jitka Zemanová

Počet operací v ČR

(operační + anesteziologický tým)

rok 841 782

den 2 306

hod. 96

BOLEST

**Nepříjemný senzorický a
emocionální zážitek spojený se
skutečným nebo potencionálním
poškozením tkáně, nebo je
popisován pojmy takového
poškození**

AKUTNÍ BOLEST

- Příznak onemocnění nebo traumatu
- Spouštěč odpovědi na stres
- Reaguje příznivě na adekvátní analgetickou léčbu
- Trvá sekundy až týdny

SYMPTOM

Malá bolest

např. po laparoskopických výkonech,
malých gynekologických výkonech

Střední bolest kratšího trvání

např. po appendectomii, op. inq. hernie, mastectomii,
operaci meziobratlových plotének

Střední bolest nad 48 hodin

např. op.srdce, kyčelních kloubů, hrtanu, hltanu

Těžká bolest trvající do 48 hodin

Např. po cholecystectomii, prostatectomii, abdominální hysterectomii

Těžká bolest déle než 48 hodin

Rozsáhlé operace nadbřišku, operace hrudní, ledvin, hemoroidů, páteře

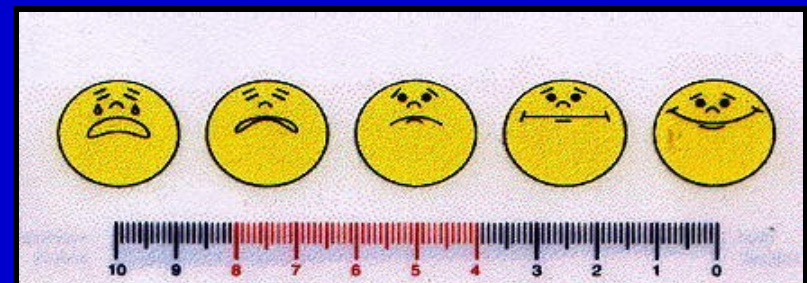
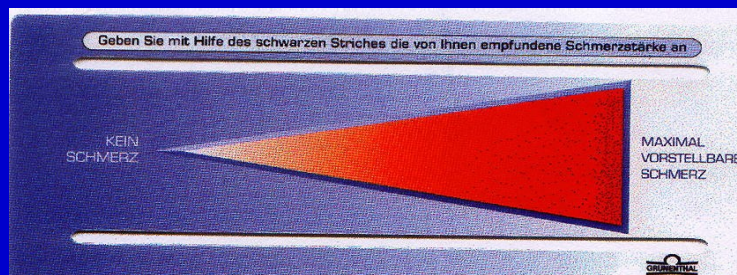
Výhody účinného ovlivnění akutní bolesti

- **Zlepšení komfortu pacienta a jeho vyšší spokojenost**
- **Časnější možnost mobilizace**
- **Zkrácení doby hospitalizace**
- **Snížení nákladů na hospitalizaci**

Příklad hodnocení bolesti

VAS

pooperační bolest a její léčba, stav pacienta

čas	datum																								
	hodina	3	6	9	12	15	18	21	24	3	6	9	12	15	18	21	24	3	6	9	12	15	18	21	24
VAS																									
slovní hodnocení																									
aktivita																									
sedace																									
analgézie	ml/hod																								
	bolus																								
dech. frekvence																									
SpO ₂																									
komplikace																									

Hodnocení VAS skóre – pomocí pravítka VAS [1-10], při spánku nebudit → S

Komplikace:

Hodnocení stupně sedace:

1. bdělý
2. ospalý
3. spí, lze vzbudit slovem
4. spí, lze vzbudit dotykem
5. nelze vzbudit

Slovní hodnocení bolesti:

Aktivita:

- K klid
P pohyb

1. žádná
2. téměř žádná
3. mírná
4. obtěžující
5. nesnesitelná

1. nevolnost
2. zvracení
3. svědění
4. bolest hlavy
5. retence moče
6. obstipace
7. Jiné: .....

/ - VAS a slovní hodnocení bolesti - před / po léčebné intervenci

na VAS 4 a více a na slovní hodnocení bolesti 3 a více je nutno léčebně reagovat

PPI – Pezent Pain Intensity – 0-5

žádná, mírná, středně silná, silná, krutá, nesnesitelná

DIBDA – interference bolestí s denními aktivitami 0 – 5

SCL-90 – Symptom Checklist 90

- známky deprese, anxiозity, paranoidních myšlenek

FLACC, BHP, Riker

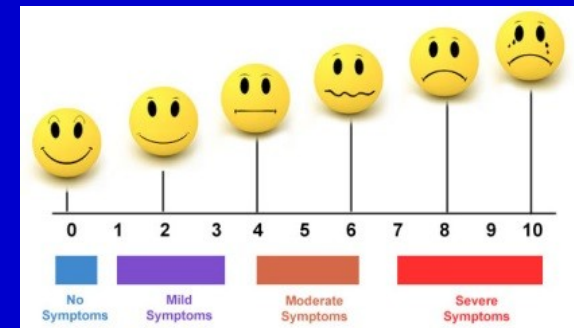
Položka	Popis	Skóre
Výraz tváře	uvolněný	1
	částečně napjatý	2
	zcela napjatý	3
	grimasy	4
Pohyby horních končetin	žádný pohyb	1
	částečně ohnuté	2
	zcela ohnuté s ohnutými prsty	3
	permanentně stažené	4
Soulad s mechanickou ventilací	tolerující pohyb	1
	kašlající, ale tolerující ventilaci většinu času	2
	„bojující“ s ventilátorem	3
	neschopný kontroly ventilace	4
Celkové skóre		

Monitorování bolesti

ANI – Analgesia Nociception Index

Pupilární index

LÉČBA AKUTNÍ BOLESTI

farmakologická

systemová

enterální

parenterální

regionální

infiltrační

periferní nervy
nervové pleteně

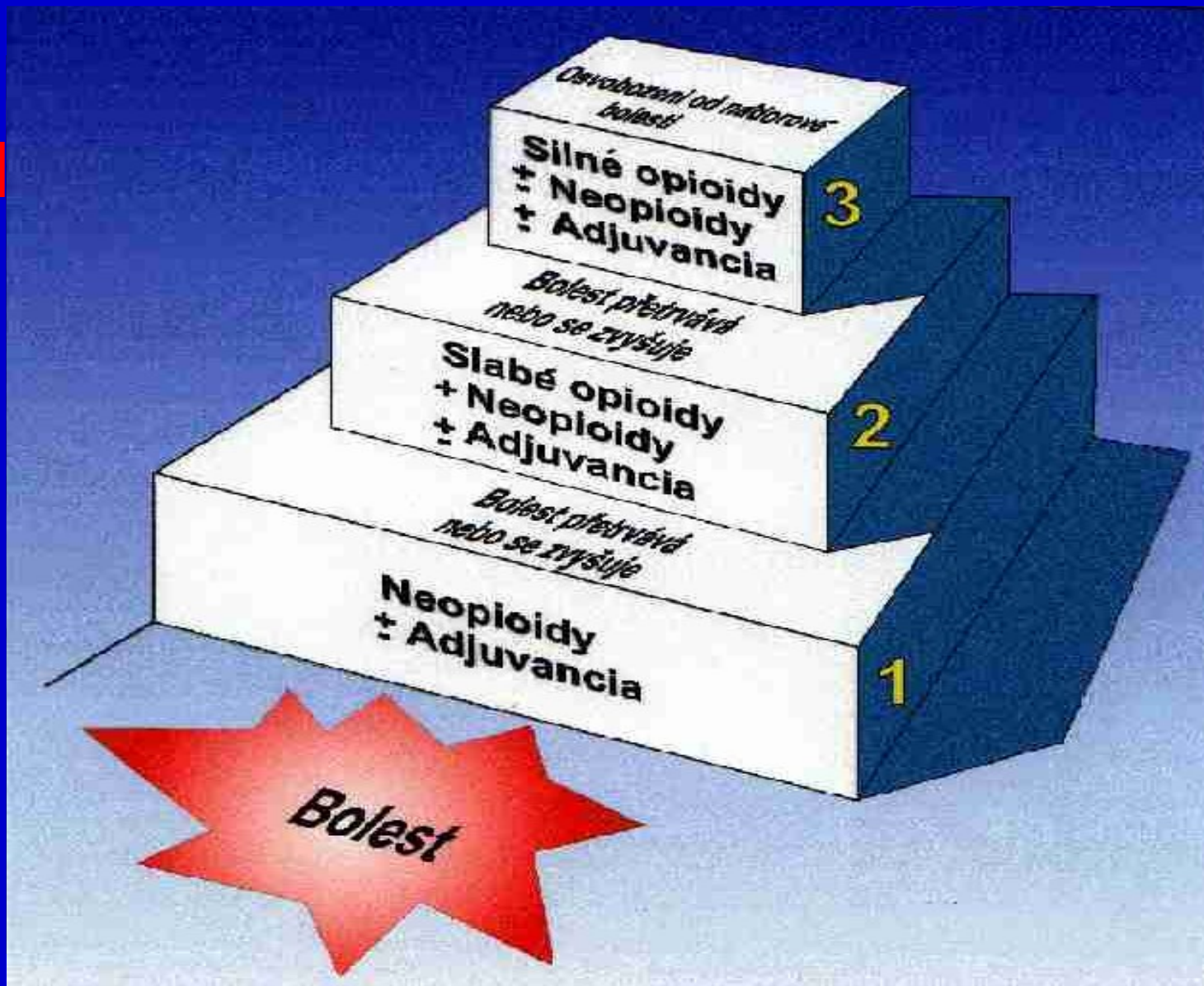
neuroaxiální

nefarmakologická

fyzikální

psychoprofylaxe

akupunktura

Neopioidní analgetika

- paracetamol

i.v.

Perfalgan - pro slabou nebo středně silnou bolest

Neovlivní dýchání, oběh, vědomí

Neovlivní koagulaci

Možnost kombinace

p.o.

Nevýhody: nemožnost přijímat p.o.

+ antiemetika ze skupiny setronů (5HT3 antagonistů) – oboustranná antagonizace účinků

Výjimka je ondansetron

- paracetamol

- 4 x 1 g i.v.

Perfalgan inf. 100ml / 1000mg
50ml / 500 mg

- p.o. kombinace:

+ diklofenak 2 x 75 mg

+ tramadol - Doreta, Zaldiar (325 + 37,5)

+ diklofenak + tramadol

+ codein - Ultracod (500 + 30)

Neopioidní analgetika

metamizol

- Novalgín tbl, inj.
- 1 – 2,5 g ve 100 ml F1/1 3x denně

Vhodný pro nemocné s rizikem

- ✓ komplikací v GIT
  - ✓ útlumu dýchání
  - ✓ poruch kognitivních funkcí
  - ✓ u nemocných vyžadujících vysoké dávky analgetik
- **Spasmolytický efekt**

Metamizol - účinky

- Dávky:
  - Děti od 3 let a dospívající do 15 let (50 kg): 8-16 mg/kg až 4xdenně
  - Dospělí od 15 let 1g až 4x denně
- Užití:
  - Analgetikum pro akutní i chronickou bolest
    - Mírná až střední pooperační bolest buď samostatně, ale **s výhodou synergických účinků** i ve směsích (s NSAIDs, s paracetamolem nebo opioidy – možnost snížení dd opioidů)
    - Iv podání účinné na epizotické bolesti hlavy
    - Účinnost i na mírnou viscerální bolest
    - Účinnost i na mírnou bolest onkologického původu
    - Léčba spastických stavů – kolikovitě bolesti – GIT, biliární trakt, urologické koliky
  - Antipyretický účinek – není lék první volby – rezerva pro refrakterní stavy

Metamizol = pyrazolonové analgetikum

r. 2002 K.Hedenmalm, O.Spigset
incidence agranulocytosy 1:1439

Protože způsobuje poruchy kostní dřeně, nebyl nikdy registrován v USA a Velké Británii. Ve Švédsku stažen 2x 1974 a 1999.

Registrován je stále v Německu, Španělsku, Francii a východoevropských státech.

V ČR nebyl po celou dobu registrace hlášen žádný případ agranulocytosy, což nevylučuje její výskyt.

Novalgin

- Ki: alergie/přecitlivělost na metamizol (Algifen, Analgin) a příbuzné látky

- fenazon (Otipax – ušní kapky)

- propyfenazon :

Valetol = PF300+ Paracetamol 150 + Coffeinum 50

Saridon = PF 150+Paracetamol 250 +Coffeinum 50

- fenylobutazon

- oxyfenylbutazon

Astma nebo alergická reakce typu kopřivka či angioedém po salicylátech, paracetamolu, diklofenaku, ibuprofenu, indometacinu, naproxenu

Neopioidní analgetika - antiflogistika

Neodipasse (250 ml)

Uphenachinolat
30 mg

účinky:

centrálně působící
svalové relaxans

parasympatikydicé
lokálně anestetické
slabě antihistaminergní

Lidocain-Natrium

75 mg

derivát kys. fenylodové
účinky:

blokátor syntézy prostaglandinů

analgetické
proizádně
antipyretické

**COX 2
koxiby**

celecoxib, nimesulid, parecoxib

 Dynastat® 40 mg

Parecoxibum

Prášek pro přípravu injekčního roztoku s rozpouštědlem

40 mg

5 lahviček + 5 lahviček rozpouštědla

Pro intravenózní a intramuskulární podání.

i.v. nebo i.m. 2x denně

PHARMACIA

 Dynastat® 40 mg

Parecoxibum

Prášek pro přípravu injekčního roztoku s rozpouštědlem

40 mg

5 lahviček + 5 lahviček rozpouštědla

Pro intravenózní a intramuskulární podání.

PHARMACIA

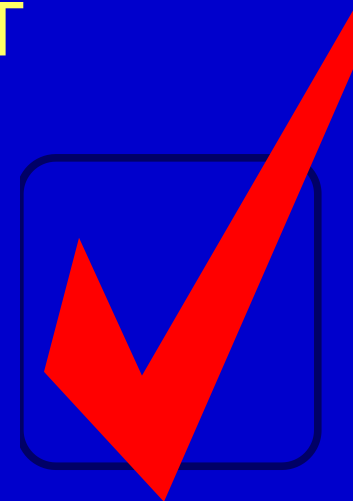
březen 2002 trh EU
prosinec 2004 KI

Nemocní NYHA III – IV

Nemocní se závažnou jaterní dysfuncí

Aktivní peptický vřed nebo krvácení z GIT
Zánětlivá střevní onemocnění

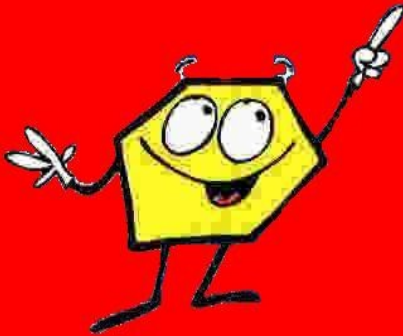
Třetí trimestr gravidity a kojící matky

tramadol

Výhody

- Netlumí dechové centrum
- Nesnižuje motilitu GIT
- Dobrá biologická dostupnost
- Různé aplikační cesty
- Nauzea je méně často než u opioidů

Nevýhody

- **Stropový efekt**
- **Pro silnou bolest málo účinné**

Tramadol

- Formy – tbl, inj, supp, per os roztok ...
- Dávky: inj
  - Dospělí: 50-100mg co 4-6h
  - Děti: od 1 roku 1-2 mg/kg nesmí se překročit max denní dávka 8mg/kg
- Indikace: mírná až středně silná bolest
- Farmakodynamika:
  - non-selektivní agonista hlavně μ , méně κ a delta receptorů v CNS (tramadol je fe formě racemické směsi tj +- enantiomerů. Tyto jsou velmi málo aktivní na receptorech, ale metabolit vznikající v játrech (**O-desmetyltramadol**) má 700x vyšší afinitu na μ receptoru než tramadol a vnitřní aktivitu obdobnou morfinu)
  - Inhibice neuronální reuptake noradrenalinu = inhibice bolestivé transmise aktivací noradrenergního descendentního modulačního systému (**negativní enantiomer**) = snížení bolesti
  - Inhibice reuptake serotoninu (SRI) = zvýšení serotoninu v CNS = aktivace serotoninového modulačního systému (**pozitivní enantiomer**) = snížení bolesti
- Farmakokinetika: **biologická dostupnost** po per os podání je dobrá (68-100%), **vazba na plasmatické bílkoviny** jen 4-20%, **koncentrace v CNS** výrazně vyšší než v plazmě (tramadol), mírně vyšší (O-desmetyltramadol), oba prochází přes **placentární bariéru** (80%). Analgeticky účinný agonista μ receptorů (**O-desmetyltramadol**) vzniká v játrech na cytochromu P450 a jeho izoenzimech (CYP2D6 a další...). Asi 6% populace má geneticky zpomalenou metabolizaci na CYP2D6 izoenzymu = **redukce analgetického účinku**. **Poločas v plasmě** (tramadol 6 h, O-desmetyltramadol 9h). Fáze II jaterního metabolismu mění metabolity na ve vodě rozpustné, následně vyloučeny močí (90%) minimálně stolicí (10%) = eliminační poločas je dvojnásobný u pacientů se selhávajícími ledvinami
- NÚ: **CNS**: nauzea, točení hlavy, sedace, pocení. Psychické změny, někdy subjektivně velmi nepříjemné. Vzácně epi záchvaty. Dechová deprese jen při výrazném předávkování. Menší potence pro závislost, ale existuje. **GIT**: velmi vzácně zvýšení jaterních enzymů. **KVS**: velmi vzácně oběhově změny (iv podání po velké fyzické zátěži)

Oxfordská liga analgetik

NNT „The Number Needet to Treat“ ukazatel analgetické účinnosti

Hodnota udává, kolik pacientů musíme léčit, abychom alespoň u jednoho zaznamenali

50 % úlevu bolesti.

- 50 mg diclofenaku **2,3**
(50 % úleva u 10 pacientů z 23)
- 400 mg ibuprofenu **2,7**
- 650 mg kys. acetylsalicylové **4,4**
- 650 mg paracetamolu **5,3**

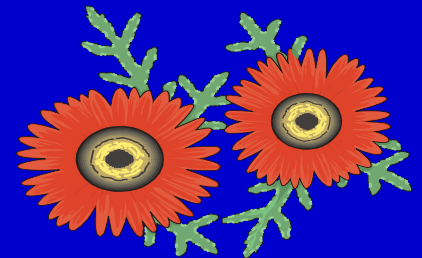

III stupeň

OPIOIDY

**Bohyně máku – Kréta
13.století př Kr.
KRONIKA MEDICÍNY**

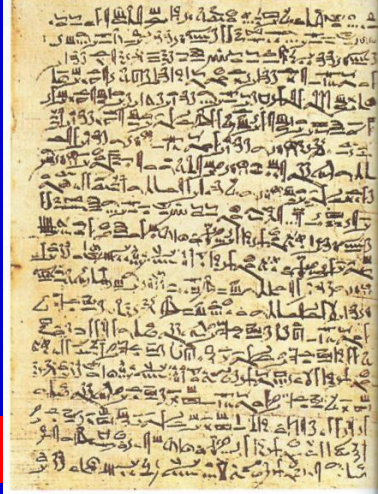

Egypt

4tis.př.n.l. Erbesův a Smithův papyrus

Bohyně Izis podala trpícímu bohu Ra

šťávu z makovic.

Galén (131 – 201 n.l.)

lékař gladiátorů i císaře Marca Aurelia

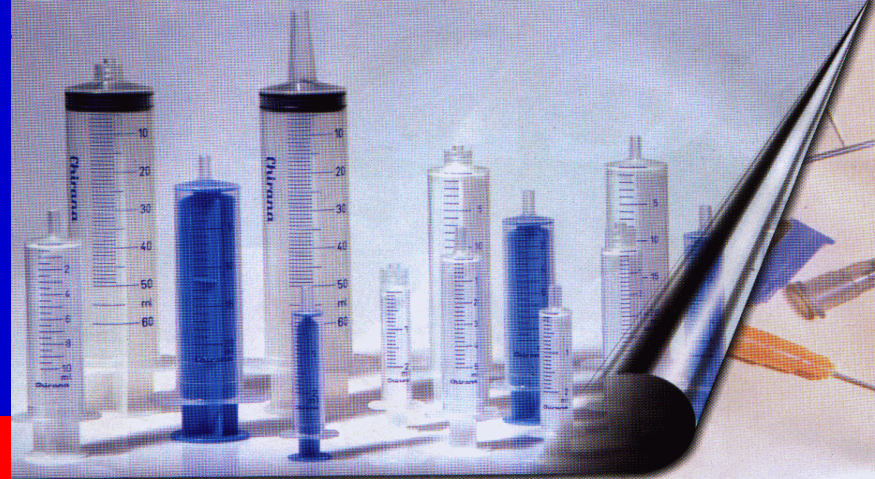
na Galénovo doporučení začínal M. A. každé ráno
dávku opia rozpuštěného ve vlažném víně

Paracelsus (1493 – 1541)

otec moderní farmakologie

- Švýcarský lékař
- Laudánium opiová tinktura (opium + alkohol+koření)

piritramid

- ✓ Rychlý nástup analgetického účinku
- ✓ Dlouhý analgetický účinek
- ✓ Výrazná kardiovaskulární stabilita
- ✓ Žádné alergické reakce
- ✓ Minimální ovlivnění střevní peristaltiky
- ✓ Nízký výskyt nevolnosti a zvracení
- Velmi nízký výskyt abstinčních příznaků

DIPIDOLOR

15mg piritramidu = 20mg MO

i.m., s.c. 7,5 -15mg - délka účinku 6 - 8 hod

Pro rychlý nástup účinku - i.v.

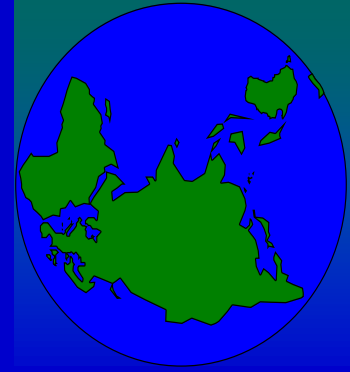
1 amp ředíme FR $\frac{1}{1}$ do 5ml (1ml = 3mg piritramidu)

**Bolus = 1 ml za kontroly dýchání, oběhu, analgésie
titračně po 1 ml až do 15 mg (15 minut)**

Kontinuálně

1 amp ředíme FR 1/1 do 20 ml rychlost 2 – 4 ml/hod.

NUBAIN

smíšený agonista / antagonistista

- Agonista na opioidních kappa receptorech
- Antagonista na opioidních μ receptorech

Výhody : velká terapeutická šíře

- Zrušení dechového útlumu vyvolaného opiáty při zachování analgézie
- i.v. / i.m. 10 - 20mg po 4 – 6 hod. (1amp = 2ml= 20mg)

Nalbufin (NUBAIN, NALBUFIN)

- Formy: roztok 2 ml s 20 mg v 1 amp pro inj iv, (sc a im aplikace možná, ale bolestivá)
- Dávky:
  - Dospělí: 10-20 mg iv, možno opakovat po 3-6 h dle potřeby
  - Děti od 1,5 let výše 0,1-0,2 mg/kg iv možno opakovat po 3-6 h dle potřeby (jednotlivá dd max 0,2 mg/kg)
- Užití:
  - Premedikace
  - Léčba střední až těžké bolesti (včetně perioperační u méně bolestivých zákroků,
  - porodní analgezie
  - Zkouší se léčba proti svědění po μ agonistech (antagonizace na μ receptorech centrálně)
- Farmakodynamika:
  - agonista kappa receptorů v CNS, antagonist μ .
  - Inhibuje uvolnění neurotransmiterů ovlivňujících vedení a vnímání bolesti (substance P), vyvolává postsynaptickou inhibici neuronů tractus spinothalamicus (dostředivá dráha vedení bolesti).
  - Je asi 3x analgeticky silnější než kodein. Nízké dávky = převaha analgetických účinků, vysoké dávky = převaha nežádoucích účinků.
  - Méně vyvolává závislost,
  - antagonizuje dechovou depresi po opiátech – ale až s časovým odstupem, při současném podání μ agonistů se v úvodu tlumivé účinky sčítají
- Farmakokinetika: nástup účinku během 2-3 minut po iv podání, a za 15 po IM, sc. Eliminační poločas cca 5 hod, analgetický účinek cca 3-6 hod. Metabolizace v játrech na neaktivní metabolity
- NÚ: **CNS**: nauzea, sedace, kognitivní dysfunkce, suchost v ústech, bolesti hlavy, pocení **KVS**: hyper, hypotenze, brady, tachykardie, plicní edém. Nežádoucí účinky jsou méně časté než u klasických μ agonistů (morfin, dolsin), a prevenci je použití co nejnižší dávky a její postupné navyšování. **Respirace**: menší pohotovost pro útlum dechu, pokud u vysokých dávek nastane, pak antagonistou je naloxon jako u μ agonistů.

!!! POZOR – dlouhodobá terapie opioidy

- Peroperačně zvýšená spotřeba opioidů
- Kumulativní účinek - **vyjádřen hlavně při ledvinné nebo jaterní nedostatečnosti**
- Podání agonistů je **kontraindikováno** – **abstinenční příznaky vznikají okamžitě v důsledku fyzické závislosti**

regionální

Epidurální katétr

- před operačním výkonem
  - přínos > riziko komplikací

bupivacain / sufentanil

5 ml   0,5% Marcain
+
2ml (10ug) Sufentanil

do 20 ml

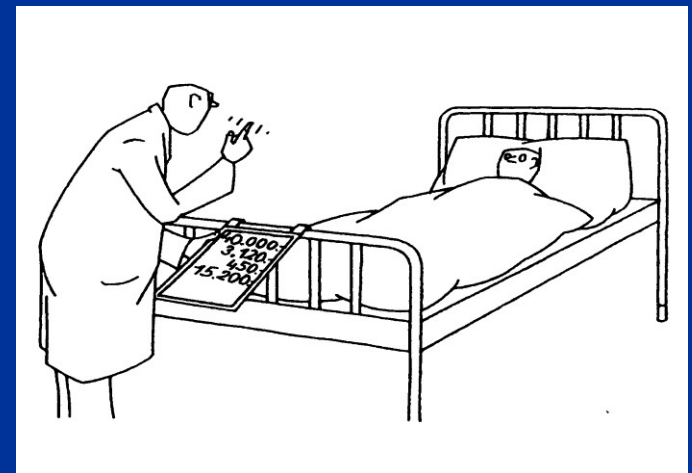
4 – 8 ml/hod

Nemocní,

kteří analgetika nevyžadují,
často žádná nedostanou

**BOLEST VNÍMANÁ a
VYJÁDŘENÁ
NENÍ VELMI ČASTO
TOTOŽNÁ !!!**

PCA

Pacient si sám podává léky podle předem nastaveného schématu

Orálně

Intravenózně

Epidurálně

K periferním nervům

PCA pumpa

Philip H. Sechzer na konci 60-tých let

Nastavení pumpy

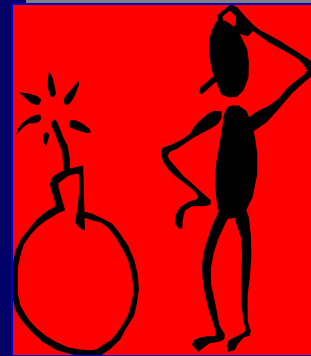
- Kontinuální infuze „ na pozadí“
- Pacientský bolus
- Lock-out interval – bezpečnostní interval
- 1 a 4 hodinový limit
- „lékařský bolus“
- Zvukový signál o aplikaci dávky

Jak najít to pravé analgetikum

- pro určitého pacienta
- pro určitou bolest

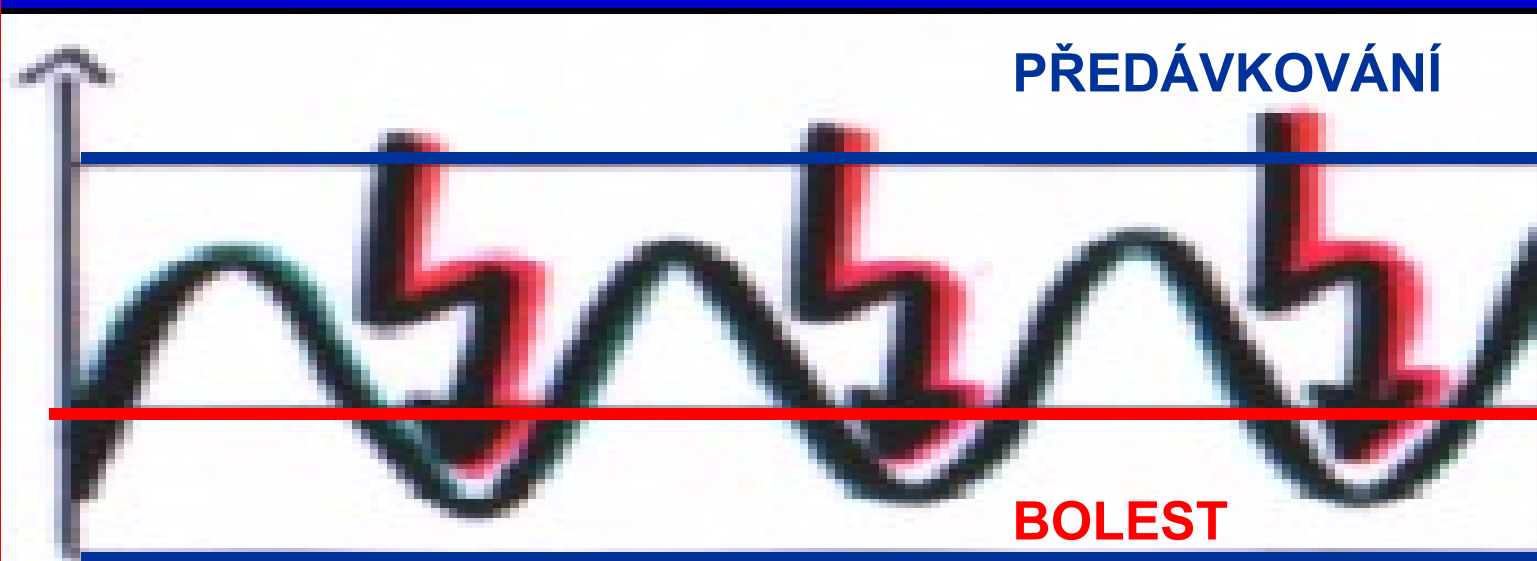
- **Vědět, že ani „uznávané analgetikum“ nemusí tlumit bolest u všech pacientů**
(**NNT**)
- **předem počítat s tím, že zvolené analgetikum nemusí u konkrétního pacienta působit**
- **kontrolovat efekt léčby**
- **včas podat náhradní analgetikum**

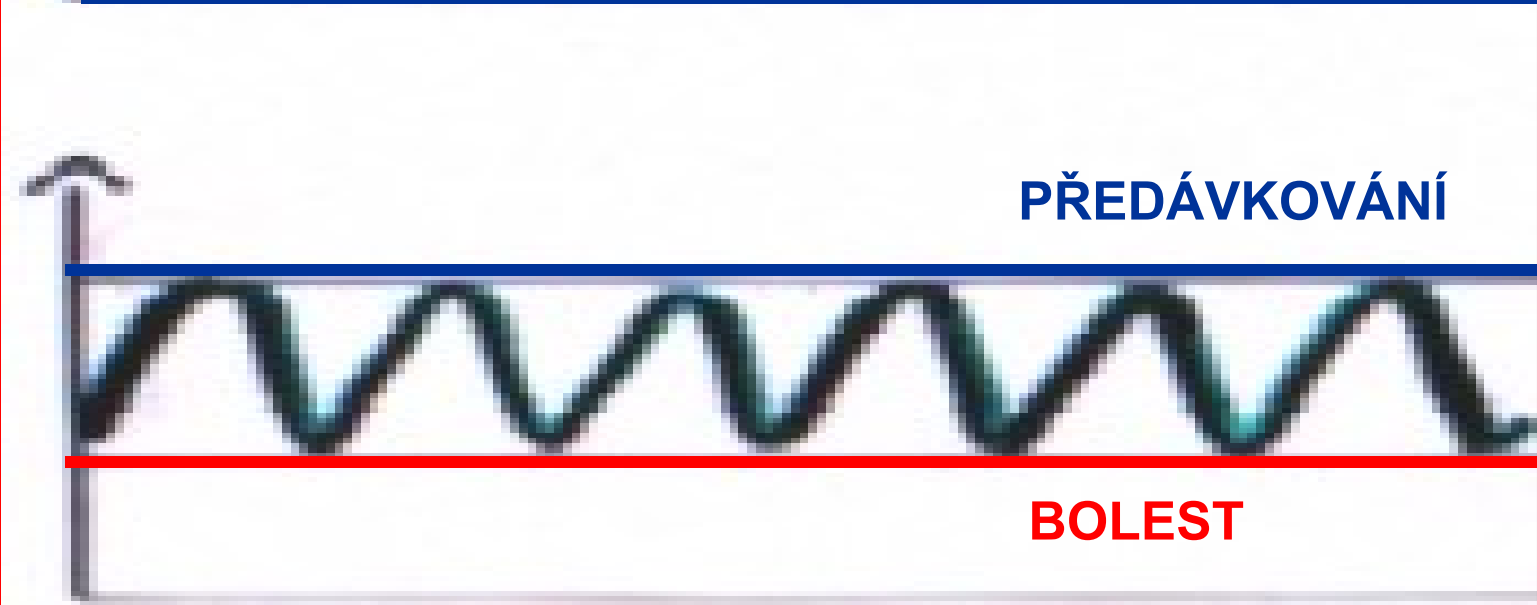
Děkuji za pozornost

Plazmatická koncentrace

Dle
potřeby
pacienta

Dle
časového
plánu

ANTICIPACE

Analgetikum musí být podáno

- **dříve**, než analgetický účinek výchozí látky odezní
  - **dříve**, než si pacient bude myslet, že je další dávka analgetika nutná
-
-